

10.33537/sobild.16.2.1678610

Makale Bilgisi

Gönderildiği tarih: 21.04.2025
Kabul edildiği tarih: 20.06.2025

Article Info

Date submitted: 21.04.2025
Date accepted: 20.06.2025

PÍO BAROJA'NIN “LOS PANADEROS” ADLI ÖYKÜSÜNDE “TOPLUMSAL DAYANIŞMA” “SOCIAL SOLIDARITY” IN PÍO BAROJA'S “LOS PANADEROS”

Gül Ilgın BÜYÜKKURT

Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü,
İspanyol Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı,
ilgin.buyukkurt@boun.edu.tr

H. Şebnem ATAKAN

Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi,
Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, İspanyol Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı,
atakan@ankara.edu.tr

Anahtar sözcükler

Pío Baroja; Los Panaderos;
Durkheim; Ölüm; Toplumsal
dayanışma

Keywords

Pío Baroja; Los Panaderos;
Durkheim; Death; Social
solidarity

Öz

19. yüzyılın sonunda Amerika ile yaptığı savaşta yenik düşen ve 1898 yılında imzalanan Paris Antlaşması ile elinde kalan son kolonileri de kaybeden İspanya'nın içinde bulunduğu hem ekonomik hem de sosyal sorunlara duyarsız kalmayan yazar ve düşünürlerin oluşturduğu “98 Kuşağı” adlı edebiyat topluluğunun önde gelen yazarlarından biri olan Pío Baroja (1872-1956) öykü, roman, deneme gibi edebi türlerde sayısız eser vermiştir. Tıp eğitimi sonrası iki yıl boyunca doktor olarak görev yaptığı kırsalda aradığını bulamayan Baroja, altı yıl boyunca Madrid’de teyzesinin fırnında çalışmış ve buradaki gözlemlerini eserlerindeki karakterlere yansıtmıştır. Bu çalışmada Pío Baroja’nın 1900 yılında yayınlanan ve 35 öyküden oluşan ilk kitabı olan “Vidas Sombrias”taki “Los Panaderos” adlı öyküsünde İspanya’nın Madrid şehrinde bir fırıncı ustasının cenaze töreni sırasında cenaze arabasına eşlik eden iki rakip fırın çalışanları arasındaki iletişim, Fransız sosyolog Emile Durkheim’in “toplumsal dayanışma” kavramı temelinde irdelenmektedir. Çalışmanın analiz bölümünde “Mala Hierba” (1904) ve “Aurora Roja” (1905) ile beraber Pío Baroja tarafından yazılan “La Lucha por la Vida” (Yaşam Savaşı) üçlemesinin ilk kitabı olan “La Busca” (1904) adlı romanda fırının mekân olarak geçtiği bölümlerden de yararlanılmaktadır. Durkheim, toplumsal dayanışmayı ilkel ya da geleneksel toplumlarda gözlemlenen mekanik dayanışma ve modern toplumlarda gözlemlenen organik dayanışma olarak ikiye ayırmaktadır. Herkesin her işi yaptığı geleneksel toplumlarda bireyler benzer işleri yaptığı için bireyler arasında benzerlik gözlemlenmektedir. Modern toplumlarda ise artan nüfus sebebiyle iş bölümü ve uzmanlaşma artmakta, bu da farklılaşmayı getirmektedir. “Los Panaderos”ta toplumsal iş bölümü sonucu fırıncılık sektöründe çalışan işçilerin, toplumsal bir olgu olan ölüm teması etrafında bir araya gelmeleri ve dayanışmaları ele alınmıştır. Yapılan çalışmada toplumsal dayanışmanın, günlük hayatın akışını kesen ve toplumu olumsuz etkileyen ölüm gibi olaylar karşısında bireyin kaybı ile oluşan yoksunluk hissini atlatılmasına ve bireyin günlük hayatına dönüşü üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Abstract

Pío Baroja (1872-1956) is one of the leading writers of the literary community called “Generation of 98”, formed by writers concerned about the economic and social problems of Spain following the loss of its last colonies and the defeat in the Spanish-American War in 1898. After completing his medical education, Baroja worked as a doctor for two years in the countryside. Not having found what he was looking for in the countryside or in medicine, he moved to Madrid and worked in his aunt’s bakery for six years, reflecting the observations he made there in his works. In this study, the story titled “Los Panaderos” from his first book called “Vidas Sombrias” (1900) has been examined based on the concept of “social solidarity” by the French sociologist Emile Durkheim. In the analysis, the sections in which the bakery appears as a setting in the novel “La Busca” (1904) have also been used. The story is woven around the interaction among two rival bakery workers during the funeral of a master baker in Madrid, Spain. Durkheim divides social solidarity into two as mechanical solidarity observed in primitive or traditional societies and organic solidarity observed in modern societies. In traditional societies where everyone does everything, individuals are similar because they do similar jobs. In modern societies, however, due to the increasing population, division of labor and specialization also increase, leading to differentiation. In “Los Panaderos” the solidarity among the bakers in the face of death is discussed with regard to social division of labor. Social solidarity contributes to overcoming the feeling of deprivation caused by the loss of the individual and to the transition process of individuals to daily life, ensuring the recovery of social order.

İspanya "Ulusal Felaket" yılı olarak da bilinen 1898'de, Amerika Birleşik Devletleri ile yaptığı savaşta yenik düşmüş ve deniz aşırı kolonileri olan Küba, Porto Riko, Guam ve Filipinler'i 10 Aralık 1898'de Paris'te imzalanan anlaşma ile kaybetmiştir. Böylece "Avrupa tarihinin ilk deniz aşırı sömürge imparatorluğunun kurucusu olan İspanya şimdi de sömürgelerini elden çıkarmakta başı çekmektedir" (Işık, 1991, s. 162).

Ülkenin içinde bulunduğu hem ekonomik hem de sosyal sorunlara duyarsız kalmayan ve bu durumun üstesinden gelmek için katkı sunmayı hedefleyen Ángel Ganivet, Miguel de Unamuno, Ramiro de Maeztu, Azorín, Antonio Machado, Pio Baroja, Ramón María del Valle-Inclán ve Ramón Menéndez Pidal gibi önemli yazar ve düşünürlerin içinde yer aldığı "98 Kuşağı" adlı bir edebiyat topluluğu bu dönemde ortaya çıkmıştır.

Bu kuşağın önde gelen temsilcilerinden biri olan Pío Baroja (1872 – 1956) eserlerinin büyük kısmında İspanyol alt sınıfının modern şehir hayatında yaşadığı zorluklara odaklanmakta, sade ve abartısız üslubuyla öne çıkmaktadır. Bu çalışmamızın konusu Pío Baroja'nın 1900 yılında yayınlanan ilk kitabı "Vidas Sombrias"ı oluşturan 35 öyküden biri olan "Los Panaderos" (Fırıncılar) adlı öyküsündeki "toplumsal dayanışma" kavramıdır.

Baroja, "Juventud, Egoísmo" (2017, s. 127) adlı eserinde yazarlık öncesi hayatını üç döneme ayırmaktadır: Sekiz senelik tıp eğitimi aldığı öğrencilik dönemi, iki sene kasabada doktorluk yaptığı dönem ve altı yıl fırıncılık yaptığı dönem. Pío Baroja, tıp eğitimi tamamladıktan sonra doktor olarak görev yapmak üzere gittiği Cestona'da ancak iki yıl kalabilmiştir. Kasaba yaşamının getirdiği hareketsiz ve sessiz hayattan hoşlanmayan Baroja, macera arzusu ve sürekli içinde olan huzursuzluk hissi kendisini rahat bırakmadığı ve diğer doktorlar ile arasında uyum olmadığı için doktorluk mesleğinden ayrılıp doğduğu şehir olan San Sebastian'a gitmeye karar vermiştir. O sırada ağabeyi Ricardo, Madrid'de büyük teyzesi Juana Nessi'nin fırını işletmektedir. Juana Nessi'nin eşi sanayici Matías Lacasa, 1 Mayıs 1873'te Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Viyana kentinde başlayan ve altı ay süren kültür ve eğitim temalı Dünya Fuarı'na katılmıştır. Fuara katılan Batılı ülkeler ekonomik, sınai ve politik güçlerini göstermeyi, Batı-dışı ülkeler ise ekonomik ve kültürel ilişkiler kurmayı amaçlamaktadır (Ergüney, 2015, ss. 88, 89). Matías Lacasa, İspanya'ya döner dönmez ülkede yaygın olarak tüketilen buğday ekmeğinden dokusu, lezzeti ve pişirme yöntemi ile farklılık gösteren Viyana ekmeği için 10 yıllık patent almıştır (Viena Capellanes, 2025). Bu özel ekmeğe fırıncılık alanında bir devrim yapacağını düşünen Lacasa, Misericordia ve Capellanes caddelerine bakan ve "Viena

Capellanes" adını verdiği bir fırın açmıştır. Matías Lacasa'nın vefatından sonra fırını işletme konusunda zorlanacağını düşünen Juana Nessi bu sorumluluğu Pío Baroja'nın ağabeyi olan yeğeni Ricardo'ya vermiştir ancak Ricardo'nun sert doğası ve fırıncılığa karşı ilgisinin olmaması sebebiyle işler iyi gitmemiş, Ricardo da kardeşi Pío'dan yardım istemiştir (Pan de Calidad, 2019).

Pío Baroja, 12 Mayıs 1935'te İspanyol Kraliyet Akademisinde¹ göreve başlarken kamuya açık resepsiyonda yaptığı konuşmasında tıp eğitimi tamamladıktan sonra iki sene doktor olarak görev yaptığı Cestona adlı kasabada yalnızlıktan ve tekdüzelikten sıkıldığı ve orada çalışmaya daha fazla devam etmek istemediği için Cestona'dan memnuniyetle ayrıldığını ifade etmektedir (Baroja, 1935, s. 74). San Sebastian'da da bir iş fırsatı bulamayan Baroja'dan ağabeyi Ricardo, fırın işletmede kendisine katılmasını isteyince Baroja da Madrid'e gidip ticarete atılma fırsatını bulduğunu düşünmüş ancak umduğundan zor bir dönem geçirmiştir.

İspanya İmparatorluğu'nun elinde kalan son sömürgelerde süregelen savaşların etkisiyle ülkede un ve diğer ham madde fiyatları artmış, ekonomik şartlar her geçen gün endişe verici bir şekilde ağırlaşmıştır. Baroja, buna ek olarak Madrid'deki sanayi ve ticaret hayatının gerilemesi sebebiyle işletmesi için sermaye arayışına girmiştir. Pek çok kişiyle görüşmüş ancak kendi ifadesiyle gerekli sermaye için tefeciler haricinde kaynak bulamamıştır. Fırını, büyük bir dikkat ve titizlikte oynadığı borsa sayesinde kardeşi Ricardo'dan daha iyi yönetebilmiştir (Baroja, 2017, ss. 122-123).

Bu zor ekonomik koşullara ek olarak Madrid'de iş dünyasındaki acımasız rekabet ve işçilerin işverenlere karşı birleşmeleri de fırında işlerin kötüye gitmesi anlamına gelmektedir. Bir liberal olan ve o dönemde işçilerin sorunlarını ve taleplerini oldukça iyi anlayan Baroja, işçilerin ona karşı çıkmalarına bir anlam verememektedir (Baroja, 1935, s. 74). Fırın işçileri arasında ona saygı duyan tek kişi, iyi bir iletişim kurduğu ve ileride fırını satacağı Manuel Lence'dir. "Manuel" ismi, "Mala Hierba" (1904) ve "Aurora Roja" (1905) ile beraber Pío Baroja tarafından yazılan "La Lucha por la Vida" (Yaşam Savaşı) üçlemesinin ilk kitabı olan "La Busca" (1904) adlı romanının da başkahramanına ilham kaynağı olacaktır.

Fırıncılık yaptığı altı yıl boyunca her sınıftan ve her yaştan insan ile sürekli iletişim halinde olmasının etkisi Baroja'nın edebî eserlerinde açıkça görülmektedir. O dönemin edebiyat çevresinde popüler hâle gelen Baroja, dönemin önde gelen yazarları arasında olan Azorín ve Valle Inclán gibi aydınlarla fırında toplantılar düzenlemiş, çok çeşitli konuları tartışarak uzun saatler geçirmiştir (Pan de Calidad, 2018). "Fırın"ın ana mekân

¹ İspanyol Kraliyet Akademisi (Real Academia Española: RAE) 1713 yılında V. Felipe döneminde İspanyol dilinin doğru kullanımı ve birliğini sürekli evrim ve genişleme içinde

korumaya adanmış kurum. <https://www.rae.es/la-institucion/historia> Erişim Tarihi: 11.01.2025

olarak yansımaları Pío Baroja'nın "Los Panaderos" adlı öyküsünün yanı sıra "La Busca" adlı romanda da görmek mümkündür. Fırının mekân olarak ele alındığı "La Busca" da konu ve içerik birliği oluşturması bakımından bu çalışmada ele alınacaktır.

"Los Panaderos"² adlı öyküde iki rakip fırın işçilerinin, ustalarının cenazesine Madrid'in Las Ventas semtindeki Doğu Mezarlığı'na (Cementerio del Este) kadar eşlik etmeleri sürecinde ve defin sonrası yaşananlar anlatılmaktadır. Bu çalışmanın amacı mezarlığa yapılan bu yolculuğu ve sonrasında günlük yaşama dönme sürecini sosyolojinin kurucuları arasında gösterilen ve çağdaş toplumbilim kuramının gelişmesinde önemli katkıları bulunan Fransız sosyolog Emile Durkheim'in (1857-1917) "toplumsal dayanışma" yaklaşımı açısından incelemektir.

"Toplum", Türk Dil Kurumu tarafından "*aynı toprak parçası üzerinde bir arada yaşayan ve temel çıkarlarını sağlamak için iş birliği yapan insanların tümü, cemiyet*" olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu [TDK], 2022). "Zor koşullarda bireylerin ya da grupların bir araya gelip iş birliği yaparak, yardımlaşarak ve birlikte hareket ederek bu zorlukların üstesinden gelme potansiyeli" anlamına gelen toplumsal dayanışma, toplumsal bütünleşmenin oluşmasını sağlamaktadır (Baydemir, 2023, s. 416). Durkheim (2013) ise toplumu bireylerin toplamından ibaret bir olgu olarak değil, kendisini oluşturan bireylerden önce de var olan ve bireylerin varlıklarını devam ettirmelerini sağlayan kendine ait bir bilince sahip bir varlık olarak tanımlamaktadır (ss. 23-24). Durkheim'in öğrencilerinden olan Fransız sosyolog Davy'ye göre ise "*toplum beşerî bir serüvendir*" (2003, s. 14). Bireyler bir organizmayı meydana getiren organlar gibi algılanmalıdır. Bireyler de oluşlarını, tıpkı organlar gibi, ait oldukları bütünden alırlar. Durkheim'e göre toplum da yaşam gibi parçalarından ayrı düşünülemeyecek bir bütünlüğü ifade etmektedir. Bu nedenle Durkheim, insanı değerli bir varlık hâline getiren her şeyin toplumun birikmiş kültürel zenginliğinden kaynaklandığı kanısındadır (Giddens, 2010, s. 122). Toplumsal bütünü, parçalarıyla uyum içinde olması toplumun dayanışma içinde olmasıyla sağlanmaktadır. Durkheim'a göre dayanışma, grubun toplumsal birliğini ifade etmektedir. "*Bir grubu bir arada tutan ve onları iş birliğine zorlayan, çabalarını birleştirdikleri bir birim olarak hareket etmelerini sağlayan şey nedir?*" (Mechtraud, 1955, s. 23) sorusuna cevap arayan Durkheim'a göre her toplumsal yapı varlığını sürdürebilmek için dayanışmaya ihtiyaç duymaktadır. Durkheim (2006), dayanışmayı "*birçok bilinç durumunun bir toplumun bütün üyelerinde ortaklaşa bulunmasından dolayı oluşan toplumsal olgu*" (s. 141) olarak tanımlarken toplumu oluşturan bireylerin bilinçleri ile de bağ kurmaktadır. Durkheim göre

dayanışma, toplumun üyelerini bir arada tutmakta ve onlardan bir bütün oluşturmaktadır (Ekinci, 2018, s. 4).

Durkheim, dayanışmanın geleneksel ve modern toplumlarda farklı şekillerde gerçekleştiğini ileri sürmektedir. Geleneksel toplumlarda ortak bilinci meydana getiren öğeler din, inanç, kan bağı, ortak dil, tarih, coğrafya ve kültür birliğidir. Bu tür ortak unsurlardan ortaya çıkan kolektif duygu ve bilinç geleneksel toplumlarda mekanik bir yapı olma özelliğini göstermektedir. Toplumu oluşturan bireylerin benzer dünya görüşüne, yaşam tarzına, benzer tutum ve inançlara sahip olmaları sebebiyle bireysellik son derece az, dayanışma her yerde aynı yoğunlukta gözlemlenmekte, bu ortak bilince zarar verecek her girişim suç olarak görülmektedir (Ekinci, 2018, s. 4). Ayrıca bu dayanışma türünün hâkim olduğu toplumlarda bireyler aynı duyguları paylaşıp aynı değerleri benimsedikleri için toplumsal farklılaşma oldukça az görülmektedir (Ergun, 2008, s. 97).

Modern toplumlarda ise nüfus artışının da etkisiyle iş bölümü ön planda yer almaktadır. İş bölümünün mesleki uzmanlaşmayı artırması sebebiyle ortak değerler ve inançlar açısından bireyler farklılaşmakta ve Durkheim'in "organik dayanışma" adını verdiği, kolektif bilincin yerini tekillişen bireylerin ve farklılaşan bilinçlerinin oluşturduğu bir yapı almaktadır (Durkheim, 2023, s. 164). Buna rağmen iş bölümü bireyleri çıkar ve bağımlılık açısından toplumsal hayata muhtaç kıldığı için bireyler topluma daha bağımlı hâle gelmekte, toplumdan ayrı hareket edememektedir (Ekinci, 2018, s. 5).

"Los Panaderos" adlı öyküde fırıncılık sektöründe çalışan işçilerin bir cenazeye eşlik edişleri anlatılmaktadır. Durkheim'a göre ölüm etrafında oluşan törenler, toplumsallığın en üst düzeyde yaşandığı yerlerdir. Törenlerle ve ritüellerle örülmüş bir toplumsal alan olan ölüm, insanları bir araya getirmekte ve bu birlikteliğin oluşturduğu kolektif bilinç ile ölen bireyin oluşturduğu boşluk doldurulmaya çalışılmaktadır (Sağır, 2017, s. 17).

Öykü atların çektiği bir cenaze arabasının tasviri ile başlamaktadır. Baroja, arabayı eski ve yıpranmış olarak tanımlamış, arabanın üçüncü sınıf bir araba yani düşük kalitede bir araç olduğunu ifade etmiştir. Arabayı çeken atlar ise şöyle tarif edilmektedir: "*Araba, ruhlarını atlar tanrısına teslim etmek üzere gibi görünen bitkin ve bir deri bir kemik iki at tarafından çekiliyordu. Atlardan biri topaldı ve arabayı açık denizdeki bir gemi gibi sallıyor, yürek parçalayan gıcırtilar çıkarıyordu*" (Baroja, 2023, s. 32).

At arabasını çeken atların zayıf ve bitkin olması ve arabanın bakımsız ve külüstür görüntüsü ölen kişinin ve cenazeye katılanların içinde oldukları toplumsal sınıf

² Öykünün Türkçe çevirisi bulunmamaktadır. Bu sebeple öyküden yapılan alıntılar tarafımdan çevrilmiştir.

ve sosyal konumları hakkında bilgi vermektedir. Atların ve çektikleri at arabasının çizdiği resmi, yüksek koltuğuna tünemiş, silindir şapkası kaşlarına kadar inmiş, eski püskü siyah üniformalı bir arabacı tamamlamaktadır.

Tüylü atların kibirli ve mağrur hareketlerle çektiği cenaze arabalarına hiç benzemiyordu. Cenaze arabasını beyaz paçalı ve pudralı peruklu binek atları çekmiyordu. Hayır, aristokratik iddiaları yoktu, Las Ventas yolunda, bir boğa güreşi gününde taşıdığı bedeni parçalamadan teslim etmekten başka bir isteği olmayan, yoksul, mütevazı bir arabaydı (Baroja, s. 32).

Burada sosyal bir olgu olan ölüm bireylerin maddi güçlerini gösteren ve sınıflar arası farklılıkları da vurgulayan bir sürece dönüşmüştür. Böylelikle ölümün sınıf üzerinden bir okumasına ulaşılmaktadır (Sağır, 2017, s. 23). Baroja, mevcut cenaze arabasını üst sınıf bir cenaze arabası ile karşılaştırarak ölüm üzerinden yükselen sınıf farklılıklarını gözler önüne sermektedir. Baroja, cenaze konvoyundakilerin fırın işçisi olduklarının kolayca anlaşıldığını belirtmiştir (Baroja, s. 33). Fırın işçilerinin solgunluğundan gece boyunca çalıştıkları, açık havada zaman geçirmedikleri, tatile çıkmadıkları ve iyi beslenmedikleri sonucunu çıkarmak mümkündür.

Cenazeye eşlik edenlerin başında merhumun iyi giyimli, hatta yeleklerinin üzerinden geçen büyük saat zincirleri ve fitilli kadife pantolonları ile şık denilebilecek zarif iki kuzeni vardır. Onları aynı cadde üzerinde bulunan ve birbirinin rakibi olan Fransız ve Gallo fırınlarının çalışanlarından oluşan iki grup takip etmektedir (Baroja, s. 33). Cenazeye eşlik eden kortej, yas döneminde bireylerin bu acıyla tek başlarına başa çıkmak zorunda kalmamaları açısından önem taşımaktadır. Ayrıca, cenaze töreni ne kadar kalabalık olursa ölen kişinin o kadar sevildiği düşünülmektedir (Sağır, s. 13). Baroja, iki fırın çalışanlarının cenazeye eksiksiz katıldıklarını şöyle ifade etmektedir: “Önce Gallo fırınında hamur ustası, daha sonra da Fransız fırınında fırıncı olarak çalışan Mirandela’nın cenazesinde ne bir evden ne de diğerinden kimse eksik olamazdı. Ve gerçekten de hepsi oradaydı” (Baroja, s. 34). Fırıncı ustasının ölümünün, iki rakip fırın çalışanlarını bir araya getirmiş olması da toplumsal dayanışmanın bir örneğidir.

Baroja, mekân olarak fırını resmettiği eserlerinde fırın işçilerinin çalışma koşullarını, karşılaştıkları zorlukları, verdikleri emekleri detaylı bir şekilde anlatmaya özen göstermiştir. Örneğin, yine bir fırın ortamında geçen “La Busca” adlı romanında bir fırıncı

çırağının günün başlangıcından sonuna kadar yaptığı tüm faaliyetleri ayrıntılı olarak anlatmaktadır. Fırıncılık, var olan en zor işlerden biridir ve özel bedensel direnç gerektirmektedir çünkü çalışma saatleri çok uzundur ve şartlar ağır ve yorucudur.

Fırında çırağına başlarken kürek ustasına yardım etmesi için onu fırına koydular. İş onun gücünün ötesindeydi. Gece saat on birde kalkması gerekiyordu ve içinde çöreklerin pişirildiği bazı demir kutuları bir kazıyıcıyla temizleyip ovuşturduktan sonra eritilmiş tereyağına batırılmış bir fırçayla üzerinden geçiyordu. Bundan sonra kürek ustasının közleri fırından demirle çıkarmasına yardım ediyordu. Daha sonra fırıncı hamurları pişirirken küçük, yuvarlak ekmeklerle dolu çok ağır tahta kürekleri alıp fırının ağızına taşıyordu. Fırıncı ustası küçük, yuvarlak ekmekleri fırının içine koyuyor, Manuel de tahta küreklerle birlikte hamurun yanına geri dönüyordu. Ekmek fırından çıkınca ekmeğin kabuğunu parlatmak için suya batırılmış bir fırça ile ıslatıyordu. Sabah saat on birde iş bitiyordu ve çalışma aralarında Manuel ve işçiler uyuyorlardı (Baroja, 2012, s. 542).

Fırında bir iş günü on beş ila on yedi saat arasında sürmektedir ve bir fırıncı çırağının kendisinden beklenen tüm işleri yapması için kendisine günde yedi real ödenmektedir ve bu çaba onun için o kadar acı vericidir ki sıcağa alışkın olmadığından başı dönmekte, fırından henüz çıkmış ekmekleri fırçayla ıslatırken parmakları yanmaktadır. Fırıncılık mesleği, çıraqlar için olduğu kadar ustalar için de aynı derecede zordur. Bu yüzden fırında çalışanların fiziksel olarak dayanıklı olmaları gerekmektedir. “Fırın işçilerinin çoğu Galisyalı, güçlü ve dirençli insanlardır” (Moral, 1972, s. 173). “Los Panaderos” adlı öyküde fırıncılar arasında Galisyalıların varlığı hem diyaloglarla hem de kullandıkları dilsel özelliklerle verilmiştir.³

Fırıncılar, “Mirandela” isimli fırıncı ustasını defnettikten sonra dönüş yolunda bir handa yemek molası verirler. Hep birlikte ne yiyeceklerini tartışır, ödünç bir tava bulup ateş yakarlar. Şakalar, anekdotlar

³ 1978 Anayasası’na göre İspanya 17 özerk topluluktan oluşmaktadır. İspanya’yı meydana getiren bu toplulukları

temsil eden fırın işçileri, çalışmanın ileriki bölümlerinde ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

eşliğinde karınlarını doyururlar. Ölen fırıncı ustasının yas törenine başkanlık eden ve ilk başta kadere teslim olmuş gibi bir ifade takınan iki kuzeni de kısa zamanda o ruh hâlinde çıkıp diğer fırın işçileri gibi pırzola ve şarapları mideye indirmeye başlayınca Galisyalı demirci⁴ şöyle der: “Ölüler deliğe, yaşayanlar çöreğe.”⁵ Ölümü yansıtan bu İspanyol atasözü, birisi öldüğünde, “Ölenin yakınları ne kadar üzülseler de günlük işlerini ve ihtiyaçlarını, hatta geçimlerini sağlamak gibi temel bir meseleyi de halletmek zorundadır” anlamında kullanılır (Centro Virtual Cervantes, 1997-2025a). Toplumsal düzenin korunması ve devamlılığın sağlanması için “Hayat devam ediyor” anlamında bir sözdür. Bu söz aynı zamanda ölüleri çabuk unutanları kınamak için de kullanılmaktadır. Cervantes’in ünlü “Don Quijote” romanında “Ölüler mezara, diriler ekmek somununa”⁶ şeklinde kullanılan ifade günümüzde de güncelliğini korumaktadır (Centro Virtual Cervantes, 1997-2025b).

En genel anlamıyla “bir insan hayatının tam ve kesin olarak sona ermesi” (Türk Dil Kurumu [TDK], 2022) anlamına gelen ve insanın varoluşunu şekillendiren ölüm tarihin başından beri insan zihnini meşgul eden toplumsal bir olgudur (Meral, 2020). Ölümün izini toplumlarda çağlar boyu sürmek mümkündür. Antik Mezopotamya’da ortaya çıkan ilk yazılı destan olan Gılgamış Destanı’nda varoluşsal kaygı ve ölüm korkusu yer almaktadır. Eski Çağ Yunan düşüncesinde Homeros’un İlyada Destanı’nda Tanrıça Hera’nın sözlerine göre ölüm, Kader’in kaçınılmaz icrasıdır. Homeros’un ölüm anlayışında dünyevi yaşamın geçiciliği ve fakat nesillerin ve insanlığın devamı ön plandadır. Ölüm, Herakleitos’a göre dönüşüm ve karşıtlıkların birliğidir. Ölüm kavramını biyolojik açıdan ele alan Aristoteles toplumsal açıdan bireylerin mutlu olabilmek için erdemli hayat sürmesi, ölüm karşısında da yiğitçe durması gerektiğini ifade etmiştir. Seneca, Cicero, Roma imparatoru Marcus Aurelius gibi Stoacılar için hayat gelip geçicidir ve ölüm hayatın tamamlayıcı bir parçasıdır. İslam filozofları Kindi ve Fârâbi’ye göre ölüm kötü bir şey değildir ve ölüm hakkında olumsuz düşüncelere sahip olanlar bu konuda yeterince bilgili olmadıkları için bu şekilde düşünmektedirler. İbn-i Sina, ölüme karşı duyulan kaygının belirsizlikten kaynaklandığını vurgulamaktadır. Yunus Emre ise bu dünyadaki hayatın geçiciliğini dile getirmektedir (Ökten, 2010, ss. 3-10).

Coğrafi keşifler, Rönesans ve Reform hareketleri ve veba salgınları sonucu kitlesel ölümlerle Orta Çağ sonrası ölüm kavramına yaklaşım hem bireysel hem de toplumsal düzeyde değişmiştir. 18. ve 19. Yüzyıllarda ülkeler arası iletişim ve ticaret arttıkça ölüm yaygınlaşmış ve daha kişisel bir deneyim olarak algılanmıştır. Bu dönemin filozoflarından Jean-Jacques Rousseau’ya göre ölüm doğal bir şeydir ve insanlar onu olduğu gibi kabul

etmelidir. Kierkegaard, ölümün kesinliği ve öğreticiliği üzerinde durmuş, Schopenhauer ölümden önceki doğmama ile ölümden sonraki var olmamayı özdeş kabul etmiş ve zihnimizin yapısı dolayısıyla ölüm kavramının özüne inemediğimizi belirtmiştir (Ökten, 2010, ss. 12, 14).

Günümüzün felsefi tartışmalarında da varlığını koruyan ölüm sosyal teoriler arasında “toplumu yeniden inşa eden” (Giddens, 2014) ve “kolektif bağları güçlendiren” (Durkheim, 2015) bir süreç olarak değerlendirilmekte ve böylece evrimci bir mantığın nesnesi hâline dönüşmektedir (Sağır, 2016, s. 6). Solomon ve Malpas’a (2006) göre felsefeciler çoğu zaman ölümü “hayatın diyalektik sonu” olarak yorumlamaktadır. Bu ifade, ölüm ve yaşam arasındaki doğal karşıtlığı içinde barındırdığı gibi Marksist bir bağlam da içermektedir. Bu yaklaşıma göre Aykut (2004) da ölümü şöyle açıklamıştır: “Hayatın doğuşundan itibaren ölüm de var olur, Tanrı hariç hiçbir varlık bu diyalektik ilişkiden kaçamazdı” (s. 206). Bu bakış açısına göre hayat bir varoluş mücadelesi alanıdır ve birilerinin ya da bir şeylerin doğadan kaybolup gitmesi varoluşu değerli kılmaktadır (Sağır, 2016, s. 6).

Bir yakının kaybı travmatik bir olaydır ve ölüm, yaşamın normal akışının kesintiye uğraması anlamına gelmektedir (Sağır, 2017, s. 86). Toplumsal dayanışma, bireylerin, ölümü kabullenebilmesi, toplumsal hayata çabuk ve sağlıklı dönebilmesi ve gündelik sorumluluklara devam edebilmesi sürecine katkıda bulunmaktadır. Durkheim’a göre ölüme ilişkin ritüel ve törenler, grupların toplumsallaşmasına katkıda bulunmakta ve toplumsal dayanışmayı güçlendirmektedir (Akt. Erbuğ, 2021, s. 48). Ölüm, kolektif olarak yaşandığında bireyi daha az etkilemektedir. Ölüme verilecek duygusal ve toplumsal tepkilerin tören ve ritüeller gibi organize yollarla kontrol altına alınmaması durumunda toplumsal düzeni tehlikeye atabilecek kargaşa ve kaos ortamının ortaya çıkma riski bulunmaktadır (Sağır, 2017, s. 98).

Defin işleminden sonra bir handa yemek yiyen grubun yemeklerine eşlik eden şarabı içmek için masadaki tek bardak elden ele dolaşmaktadır. “Yağlı masanın üzerindeki tek bardak bir elden diğerine geçirildi ve şarap mideleri doldurdukça yanaklar kızardı, gözler mutlulukla parladı” (Baroja, 2023, s. 37). Rekabetin, ayrılıkların, farklılıkların yerini, katlanılması zor bir olayın üstesinden gelmek için bir araya gelmiş işçilerin birlikteliği ve dayanışması almıştır. Farklı bölgelerden işçilerin yemek masasında bir araya gelmeleri, elden ele geçen bardak vasıtasıyla işçilerin paylaşımını ve dayanışmasını vurgulamaktadır: “Artık aralarında ayrılık yoktu: Gallo ile Fransız fırıncıları birdi. Rekabetlerini şarapta boğmuşlardı” (Baroja, s. 37).

⁴ Orijinal metinde *O ferrador olarak geçmektedir. O ferrador, Galisya dilinde demirci anlamına gelmektedir.*

⁵ “El muerto al hoyo y el vivo al bollo.” Çeviri tarafımdan yapılmıştır.

⁶ “Váyase el muerto a la sepultura y el vivo a la hogaza.” Çeviri tarafımdan yapılmıştır.

Yemekten sonra Mançalı⁷, alaycı bir gülümseme ile Galisya ve Galisyalılar hakkında yorum yapmaya başlar ve Galisya'da şalgam dışında bir şey olmadığını ve bu yüzden Galisyalıların şarabın ne olduğunu bilmediklerini söyler. Galisyalılar da Mançalıya şöyle cevap verirler: “*Peki ya Mança'da ne var?*” Mançalı, “*Dünyanın en iyi buğdayı ve en iyi şarabı*” diye yanıt verir. Kastilya Leon bölgesinden olan fırıncı söze karışır: “*Buğday ve çavdar söz konusu olduğunda Kastilya Leon'un üzerine yoktur*” (Baroja, s. 37). Mançalı, Galisyalılar aleyhine konuşmaya devam edince Galisyalı bir fırıncı Mançalının, kızını bir Galisyalıyla evlendirmek isteyeceğini iddia eder. Mançalı sahte bir öfkeyle kızının bir Galisyalıyla evlendiğini görmektense ölmesini tercih ettiğini söyler (Baroja, s. 38). Bu konuşmalara Galisyalı demirci de katılır ve o da Mançalıya bir hatırlatmada bulunur: “*Bak Mançalı, valiler, bakanlar ve diğerleri nereli? Galisyalı dostum, Galisyalı. Yapacak bir şey yok!*” (Baroja, s. 38). İspanya'yı meydana getiren özerk topluluklar iklim, gastronomi, müzik, dans ve hatta dil gibi çeşitli alanlarda zaman zaman zıtlıklara varan farklılıklar göstermekte, bu topluluklardaki her vatandaş kendi kasabasını, şehrini ya da bölgesini diğerlerinden üstün görmektedir (Echavarri, 2024). Ancak belli bir şehre ya da topluluğa ait olmanın verdiği gurur ve bölgeler arası rekabet bireyler bir araya geldiğinde kültürel zenginliğe dönüşmektedir. Ortak bir ulusal kültür, ortak bir kimlikler kümesi ve ortak bir değer sistemi sunan vatandaşlık bir toplumsal dayanışma biçimidir (Ecevit ve Güneş, 2020, s. 116).

İspanya'daki topluluklar arasındaki çeşitlilik ve rekabet fırıncıların takma isimleri ve kullandıkları dilde de açıkça görülmektedir. Crippa (2011), “Pio Baroja'nın ‘Vidas Sombrías’ Adlı Eserinde Kimlik Arayışı ve Toplumsal Eleştiri Arasında İspanya İmajı” başlıklı makalesinde bu zenginliğe dikkat çekmektedir:

Vidas Sombrías'taki öykülerin bir diğer önemli özelliği ise sıra dışı ve orijinal ayrıntıların bolluğudur. Örneğin “Los Panaderos”ta bir fırıncı ustasının cenazesi, Mança, Galisya, Aragon ve diğer İspanyol bölgelerinden gelen rakip fırınlara mensup iki grubun katılımıyla anlatılır. Baroja, aralarında çıkan sözlü anlaşmazlıkları dile getirirken farklı dilsel yapıları kelime kelime kullanmada usta olduğunu ortaya koyar (s. 3).

Crippa'nın belirttiği gibi fırın işçileri, İspanya'nın renkliliğini, çeşitliliğini ve kültürel zenginliğini yansıtmaktadır. Öyküdeki iki rakip fırından biri *el Gallo*, diğeri ise Fransız fırınıdır. *El Gallo* fırınının çalışanları İspanya'nın Galisya, Kastilya-La Mança ve Kastilya ve Leon bölgelerinden gelmekte, Fransız fırının çalışanları

arasında ise İspanya'nın Galisya ve Aragon, Fransa'nın Auvergne bölgesinden, Brezilya'nın Bahia eyaletinin batısında yer alan bir şehir olan Barreiras'tan gelen fırıncılar bulunmaktadır (Baroja, s. 34).

İspanya'da en iyi korunmuş ve en çok konuşulan yöresel dillerden biri olan Galisya dilinin fırıncılar arasındaki atışmalar sırasında onlardan biri tarafından kullanılması fırıncılar arasında Galisyalıların yer aldığına işaret etmektedir. İsmi verilmeyen fırıncılardan biri Mançalıya “*Léveme o demo*” (Baroja, s. 38) der. Galisya dilinde kişinin söylediği bir şeyin kesinliğini tasdik eden “*Léveme o demo*” Türkçede karşısındaki kişiyi söylediği sözün doğruluğuna inandırmak amacıyla söylenen “Yalanım varsa, ne olayım” anlamında bir deyiştir.

İspanya'nın değişik bölgelerinden daha iyi yaşam koşullarına sahip olmak için Madrid'e gelen fırın çalışanlarının arasındaki konuşmalar hangisinin memleketinin daha iyi olduğu konusu etrafında yoğunlaşmaktadır. Toplumlar insan sayısındaki ve kendi aralarındaki iletişimin artışı toplumda mekanik dayanışmadan organik dayanışmaya doğru giden bir değişimi sergilemektedir. Ancak burada önemli olan bu iki faktörün birleşmesi sonucu ilkel topluluklarda mücadelenin ve rekabetin de artmasıdır. Bu durumda bireylerin, grupların ve ailelerin birbiriyle çatışmaya girme olasılığı yükselecektir. Oysa Durkheim'e göre, insan sayısındaki ve iletişimdeki artış ile modern toplumlar iş bölümü ortaya çıkmakta ve çatışmadan çok barışçı bir birliktelik doğmaktadır (Ritzer, 2011, s. 88).

O dönemde fırın çalışanlarının zamanlarının çoğunu geçirdikleri fırınların içinde bulunduğu fiziksel koşullar da çok iyi değildir. Baroja, “La Busca” adlı romanda fırınları tanımlarken “*Fırın karanlık, kasvetli ve kirli bir bodrum katını işgal ediyordu.*” demektedir. “*Bodrum katı sokak seviyesinin altındaydı; burada toz ve örümcek ağlarından o kadar kararmış camlı pencereler vardı ki içeriye sadece dumanlı, sarımsı bir ışık giriyordu. Her saat gaz ışıığında çalışıyorduk.*” (Baroja, 2012, s. 542).

Moral (1972), dönemin gazetelerinde fırınlardaki çalışma koşullarıyla fırın işçilerinin karıştıkları iş kazası haberlerini incelemiş, temizliğe yeterince önem verilmediği ve fırınlarda yeterli güvenlik önleminin alınmadığı sonucuna varmıştır. Dönemin gazetelerinden “El Globo”da 6 Ekim 1899 tarihinde Fúcar Caddesi, 18 numaradaki bir fırında hamur yoğurma makinesinin neden olduğu sağ el kırığı, 19 Haziran 1899 tarihinde San Juan Caddesi, 46 numaradaki bir fırında çalışan bir işçinin motorun pervanesine takılıp parçalanması ve 6 Eylül 1899 tarihinde Tesoro Caddesi, 25 numaradaki fırında çalışan bir işçinin sol elinin iki parmağı kırılması gibi haberleri saptamıştır (s. 174).

⁷ Orijinal metinde *el Manchego* olarak geçmektedir. *El Manchego*, “Güney-orta İspanya'da özerk plato bölgesi olan Kastilya-La Mança'dan olan kişi, Mançalı” anlamına gelmektedir.

Kazaların yanı sıra fırıncıları tehdit eden bir başka tehlike de unun akciğerlere sızmasından kaynaklanan hastalıklardır. Tüberküloz konusunda uzman olan Dr. Verdes Montenegro⁸ bir fırındaki tüm işçileri incelemiş ve aralarında akciğer rahatsızlığı olmayan yalnızca bir kişi bulmuştur (Melgosa Olacchia, 1912, s. 533). Mejía Argüello ve González Ángel (2023), un endüstrisinde ve fırınlarda özellikle de un karıştırma ve paketlenme alanlarında çalışan işçilerde ve fırıncılarda astım, KOAH ve kronik bronşit gibi solunum yolu hastalıklarının görüldüğünü belirtmişlerdir (s. 5). “La Busca” adlı romanın kahramanı Manuel de un solumaktan akciğerleri rahatsızlanan ve kronik öksürükten muzdarip yaşlı bir fırıncının sürekli öksürüp balgam çıkarması sebebiyle fırıncıların dinlenme odasında uyuyamadığını ve bu yüzden mutfakta yerde yattığını ifade etmektedir (Baroja, 2012, s. 543).

Görüldüğü gibi fırın çalışanları açısından bakıldığında fırıncılık pek çok riski bünyesinde barındıran bir meslektir. Uzun çalışma saatleri, sağlıksız çalışma koşulları, hastalık ve iş kazaları riskine rağmen fırıncılar birlik oluşturarak dayanışma içinde uzmanlaştıkları alanda sorumlu oldukları görevlerini yerine getirmektedirler. Geçmişten günümüze ekmek yapmak ve ekmek tüketmek insanın temel ihtiyaçlarından biri olduğu için fırıncılık mesleği varlığını sürdürmüştür. Eskiden her ev kendi ekmeğini yaparken ilerleyen yıllarda teknoloji geliştikçe ihtiyaçlar doğrultusunda ticari olarak açılan ve seri olarak ekmek üreten işletmeler ortaya çıkmıştır. Durkheim, toplumsal olguları, toplumun ihtiyaçlarını karşılaması yani sahip oldukları işlevler açısından değerlendirmektedir. Fırın işçileri, toplumun temel bir ihtiyacını karşılamakta, toplumun sürdürülebilirliğine katkıda bulunmaktadır. Bu açıdan iş bölümü ve uzmanlaşma, toplumdaki düzenin ve dayanışmanın kaynağıdır. Toplumdaki düzen ve kaynaşma da toplumun düzenli işleyebilmesini sağlayan faktörlerdir (Uğur, 2018, s. 95).

Fırıncıların içinde bulundukları kötü fiziksel koşullarla iş kazası ve hastalık risklerinden sonra çalışmamızın bu bölümünde fırıncılık mesleği, toplumsal dayanışma ve ekonomi kavramları üzerinden ele alınacaktır. Fırın işletmeciliğinin birçok sorun barındırdığı gibi kazanç açısından da yeterli olmadığı görülmektedir. O dönemde Madrid’de çalışan işçiler tüm sektörlerde birleşmeye ve patronlarını düşmanları olarak görmeye başlamışlardır. İşlettiği fırında para kazanamayan Baroja, “Juventud, Egoítria” adlı kitabında şöyle demektedir:

Herkes edebiyat dünyasındaki mücadelelerden, sefaletten, nefretten, kıskançlıktan söz ediyor. Ben böyle bir şey görmedim. Onda bulduğum tek şey çok az para kazandırması. Bu da yazarın

varlığını çok sefil ve çok istikrarsız kıyor. Konu aşağılanma oldu mu hiçbir şey bir küçük işletmecinin hayatıyla aşağılanma açısından kıyaslanamaz, özellikle de bu küçük işletmeci bir fırıncıysa (Baroja, 2017, s. 125).

Sektörde sadece küçük işletmecilerin değil, fırın işçilerinin de aşağılanmalara maruz kaldığı ve dönemin sendikalarının da sorunlara çözüm bulmaktan çok uzak olduğu unutulmamalıdır. Moral (1972), 3 Ağustos 1900 tarihli “El Socialista” ve 27 Temmuz 1900 tarihli “El Imparcial” gazetelerinde fırın işçilerinin, ücretlerin artırılmasını ve daha temiz iş yerlerinde çalışmayı talep ederek grev yaptıklarını ifade etmektedir: “Fırın işçileri, 1900 yılında Madrid’de bir grev başlatmayı başardılar ve bu greve 2.000 işçi katıldı ve greve katılan işçiler, o yılın 16 Temmuz’undan 19 Ağustos’una kadar bir ay boyunca barışçıl bir şekilde gösteri yaptılar” (s. 175).

İşçilerin talepleri karşısında işverenler, taleplerin karşılanması hâlinde ekmek fiyatlarını yükseltmek veya fabrikaları kapatmak zorunda kalacakları bahanesiyle taviz vermeyi reddetmişlerdir. İşçiler bu iddiaya, isteklerinin, fırın sahiplerinin günlük 50 peseta olan net kârlarında sadece 5 pesetadan daha az bir azalma anlamına geldiği yanıtını vermişlerdir. Grevin gidişatını göz önünde bulunduran hükümet, sorunla yüzleşmek yerine işverenlerin yanında yer almış ve boş kalan tüm fırınlarda grevcilerin yerine askerleri yerleştirmiştir. Grev, grevcileri eskisi gibi aynı koşullar altında yeniden kabul ederek uzlaşan işverenlerin zaferiyle sona ermiştir. “El Socialista” gazetesinin 24 Ağustos 1900 tarihli baskısında grevin, fırıncıların talep ettikleri hiçbir şeyi elde edemeden işlerine dönmeleriyle sona erdiği şeklinde değerlendirilmiştir. Fırın çalışanları grevden istedikleri maddi kazançları elde edememişlerdir ancak Durkheim’ın yaklaşımında toplum düzeninin korunması önceliklidir ve toplumsal olan bireysel olanın üzerinde önceliğe sahiptir (Çoban, 2022). İlerleyen aylarda fırıncılara duvar ustalarının, damperli kamyon şoförlerinin, marangozların da katılmasıyla grev tekrar başlamış, işçiler arasındaki dayanışma giderek gelişmiştir. Zorlu bir süreçten sonra 1902 yılında fırıncıların talepleri karşılanmıştır. Bu gelişmelerden sonra işçiler belediye politikalarına ve işçi sınıfının bir bütün olarak çıkarlarını savunmaya giderek daha fazla ilgi göstermeye başlamışlardır (San Andrés Corral, 2021, ss. 28-33).

“Los Panaderos”ta ise cenazeye mezarlığa kadar eşlik eden ve cenazenin tesliminden sonra dönüş yolunda aynı sofrayı paylaşan fırın işçileri hem fiziksel hem duygusal olarak yorgun ve bitkin bir şekilde işlerinin başına dönmüşlerdir. Hep birlikte yenen bir yemek şeklinde ölümü takip eden toplumsal etkileşimin ortaya çıkardığı dayanışma örüntüleri, ölümün getirdiği acının

⁸ Dr. José Verdes Montenegro y Páramo (1866-1942) Kraliyet Ulusal Tıp Akademisi üyesi İspanyol doktor ve yazar.

üstesinden gelebilmeyi sağlamakta, toplumsal birlikteliğin yeniden inşasında önemli rol oynamaktadır. Pek çok kültürde gözlemlenen ölüm sonrası bir arada yenilen yemek, toplumun bir araya gelmesi için fırsat yaratmakta, sosyal bütünleşmeye imkân sunmakta ve topluluk belleğinin şekillenmesinde rol oynamaktadır çünkü ölüm ne bireyden bağımsız ne de toplumsal alanlardan kopuktur (Sağır, 2017, s. 103). Durkheim'ın temel ilgisi toplumsal düzenin sürdürülebilir koşullarının desteklenmesi ve bireylerin değişen şartlara ayak uydururken kendilerini toplumun bir parçası olarak görebilmeleridir (Ritzer, 2014, s. 198). Toplumsal dayanışma, bireylerin, değişen şartların ortaya çıkardığı güçlü duyguları ifade ederken toplumsal destek almasını sağlayarak olası kargaşanın önüne geçmektedir. Bunu sağlayan ise toplumdaki diğer bireylerin varlığıdır. Böylece bireyler, birbirlerinin varlığından güç alarak ölüm ile ortaya çıkan boşluğu doldurmakta, toplumsal düzenin devamını sağlamaktadır.

Sonuç olarak, İspanyol edebiyatının önde gelen yazarlarından olan Pio Baroja'nın "Los Panaderos" adlı öyküsünde 1900'lü yılların başında İspanya'nın Madrid şehrinde bir fırıncı ustasının cenaze töreni sırasında cenaze arabasına eşlik eden iki rakip fırın çalışanları arasındaki iletişim, Fransız sosyolog Emile Durkheim'ın "toplumsal dayanışma" kavramı temelinde irdelenmiştir. Hem geleneksel hem modern toplumlarda toplumsal ilişkiler açısından önemli bir yer tutan ölüm, toplumu inşa eden temel gerçekliklerden biridir. Durkheim, ölüm sürecinde yapılan tören ve ritüellerin insanlara güven verdiğini, insanların ruhsal mutluluklarında önemli bir rol oynadığını ve toplumların bütünleşmesine yardımcı olduğunu ifade etmektedir. Definden sonra törene katılanlar arasında gerçekleşen iletişim ağı, toplumun sürekliliği sağlamaktadır. Toplumsal düzene odaklanan Durkheim'a göre "toplumsal dayanışma" iki şekilde gerçekleşmektedir. İlki, geleneksel topluluklarda benzerliklere dayalı olarak ortaya çıkan mekanik dayanışma, ikincisi modern toplumlarda iş bölümü sonucunda farklılaşmaya bağlı olarak ortaya çıkan organik dayanışmadır. Geleneksel topluluklar benzeşmeye dayalı, farklılaşmanın olmadığı ve iş bölümünün de sınırlı olduğu topluluklardır. Daha çok sanayi öncesi toplumlarda görülen bu dayanışma türünde kişinin elinden her işin gelmesi beklenmektedir. Modern toplumlarda ise artan nüfusla birlikte bireylerin farklı alanlarda uzmanlaşması gerekmektedir. Kırsal topluluklarda giysisini kendi diken, ekmeğini kendi yapan bireyin yerini modern toplumlarda ekmek yapma görevini üstlenen fırıncılar, giysi yapma işini üstlenen terziler almıştır, yani bir branşta uzmanlaşma gözlemlenmektedir. Toplumsal dayanışmada işçiler doğum, düğün, ölüm gibi olaylarda bir araya gelerek, yediklerini içtiklerini paylaşarak, gerektiğinde birlikte grev yaparak yoksulluğun yıkıcı etkilerini azaltmayı, geçimlerini sağlamayı, çalışma şartlarını iyileştirmeyi yani tek başlarına başa çıkamayacakları sorunlar karşısında birlikte direnmeyi amaçlamaktadır. Daha iyi

yaşam koşulları arayışıyla İspanya'nın değişik bölgelerinden Madrid'e gelmiş iki rakip fırının çalışanları, ustalarının cenaze töreninden sonra fırına dönerken bir anda mola vermiş ve hep birlikte yemek yedikten sonra oldukça zor koşullar altında gerçekleştirdikleri fırıncılık mesleklerine kaldıkları yerden devam etmek üzere fırınlarına dönmüşlerdir. Cenaze gibi duygusal yükü ağır toplumsal görevleri ifa etmek ürettiği toplumsal ilişkiler bakımından toplumsal bütünleşme yaratmaktadır. Toplumun bir arada kalmasını ve birlikte çalışmasını sağlayan toplumsal dayanışma, bir arada yaşama kültürünü beslediği gibi çokkültürlü ortak bir yaşantı için de zemin hazırlamakta ve toplumu olumsuz etkileyen olayların atılmasını ve toplumun toparlanmasını sağlamaktadır. Toplumsal iş bölümünün ve organik dayanışmanın gözlemlendiği toplumlar, ilkel toplumdan modern topluma geçişin gerçekleştiğinin göstergesidir. Ölüm gibi toplumsal olgulara ilişkin pratikler ve yaşatılan geleneklerle toplumlar aynı zamanda kültürel bellek oluşturarak gelecekle bağ kurmaktadır. Dönemin kötü ekonomik koşulları sebebiyle zengin bir sanayici olma umudunu kaybeden ve hiçbir şeyin daha iyiye gitmeyeceğine kanaat getiren Baroja gelişen şartlara da bağlı olarak altı yılın sonunda fırıncılığı bırakmış ama bütün bu yaşadığı deneyimleri de içine katacağı eserler oluşturabileceği bir edebiyat yolculuğuna başlamıştır.

KAYNAKÇA

- Baroja, P. (1935). *La formación psicológica de un escritor*, s. 74, Erişim Tarihi: 24.12.2024
https://www.rae.es/sites/default/files/Discurso_ingreso_Pio_Baroja.pdf
- Baroja, P. (2012). *La Busca. Nueve Novelas y un Prólogo*. (1. Baskı) içinde Madrid: Ediciones Catedra.
- Baroja, P. (2017). *Juventud, Egoatría*, Salamanca: Imprenta Kadmos.
- Baroja, P. (2023). *Cuentos*, Madrid: Alianza Editorial, S. A.
- Baydemir, R. (2023). "Toplumsal Dayanışma", *Afet Ansiklopedisi* içinde, Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık, ss. 416-419.
- Centro Virtual Cervantes, (1997-2025a) Erişim Tarihi: 5.4.2025
<https://cvc.cervantes.es/lengua/refranero/ficha.aspx?Par=58635&Lng=0>
- Centro Virtual Cervantes, (1997-2025b) Erişim Tarihi: 5.4.2025
https://cvc.cervantes.es/literatura/clasicos/quijote/edicion/partel1/cap19/cap19_03.htm
- Crippa, F. (2011). La imagen de España en Vidas sombrías de Pio Baroja entre la búsqueda de la identidad y la crítica social. *Lejana: Revista Crítica de Narrativa Breve*. ISSN-e 2061-6678, N°. 3. DOI: <https://doi.org/10.24029/lejana.2011.3.31>
- Çoban, B. (2022). Durkheim'in bilgi ve toplum anlayışı üzerine bir değerlendirme. *Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, s. 9. KONTROL ET.
- Durkheim, E. (2003). *Sosyoloji Dersleri*. Önsöz: Hüseyin Nail Kubalı, Giriş: Georges Davy, (Ali Berktaş, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları, 14. Erişim Tarihi: 22.12.2024
https://iletisim.com.tr/Images/UserFiles/Documents/Gallery/sosyoloji-dersleri.pdf?srsId=AfmBOOp9ahETyR6gNKo6VvVXWrPEZOnedAddUY5iW2TdD4O_M5N047UT
- Durkheim, E. (2006). *Sosyoloji Dersleri*. (A. Berktaş, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları
- Durkheim, E. (2013). *Toplumbilimin Yöntem Kuralları*. (Prof. Dr. Özer Ozankaya, Çev.). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Durkheim, E. (2015). *Sosyoloji Dersleri*, (Ali Berktaş, Çev.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Durkheim, E. (2023). *Toplumsal İşbölümü* (Prof. Dr. Özer Ozankaya, Çev.) İzmir: Cem Yayınevi.
- Ecevit, M. C. ve Güneş, F. (Ed.) (2020) *Toplumsal Tabakalaşma ve Eşitsizlik*. Bölüm 5. Vatandaşlık, Eşitsizlikler ve Tabakalaşma. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi
- Echavarri, D. (3 Mart 2024) Esta es la comunidad autónoma más odiada por los españoles: un estudio revela las preferencias Erişim Tarihi: 04.06.2025
https://www.elespanol.com/sociedad/20240303/comunidad-autonoma-odiada-espanoles-estudio-revela-preferencias/836166556_0.html
- Ekinci, O. (2018). Adorno, Habermas ve Rorty'de Toplumsal Dayanışma. *İnsan ve Toplum*, 8(1), ss. 1-36.
- Erbuğ, E. (2021). Ölüm sosyolojisi: geleneksel ve modern toplumda ölümün toplumsal anlamları. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi* (8). <https://doi.org/10.48131/jscs.1005591>
- Ergun, D. (2008). *100 Soruda Sosyoloji El Kitabı*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Ergüney, Y. D. (2015) Ondokuzuncu Yüzyılın İkinci Yarısında Dünya Fuarları ve Osmanlı Devleti'nin Mimari Temsili. Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Doktora Tezi, İstanbul.
- Giddens, A. (2010). *Kapitalizm ve Modern Sosyal Teori: Marx, Durkheim ve Max Weber'in Çalışmalarının Bir Analizi*. (Ümit Tatlıcan ve Kıvanç Koçak, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Giddens, A. (2014). Modernite ve Bireysel Kimlik/Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum, (Ümit Tatlıcan, Çev.), İstanbul: Say Yayınları.
- Işık, G. (1991). *İspanya: Bir Başka Avrupa*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Mechtraud, S. (1955). Durkheim's Concept of Solidarity. *Philippine Sociological Review*, Vol. 3, No. 3, ss. 23-27. <http://www.jstor.org/stable/41853340>. Erişim Tarihi: 22.12.2024.
- Mejia Argüello, J. E., & González Ángel, L. A. (2023). El trabajo como un factor de riesgo en la Enfermedad Pulmonar Obstructiva Crónica (EPOC) y otras patologías respiratorias. Revisión narrativa de literatura. *Revista Colombiana De Salud Ocupacional*, 13(1), e-8773.
- Melgosa Olachea, M. (1912). *Las subsistencias en Madrid*. Madrid: Imprenta Municipal.
- Meral, K. (2020) Modernist Kültürde Ölüm. *Kültür ve Toplumbilim*, Sayı 95. Erişim Tarihi: 17.6.2025
<https://www.dusunuyorumdergisi.com/modernist-kulturde-olum/>
- Moral, C. (1972). *La Sociedad Madrileña Fin de Siglo y Baroja*, Madrid: Ediciones Turner, S. A.

- Ökten, K. (2010). *Ölüm Kitabı Ölüm Düşüncesinin Temel Metinleri*. İstanbul: İdil Matbaacılık.
- Pan de Calidad (2019). *Pio Baroja, escritor con mucha miga* Erişim Tarihi: 14.12.2024
<https://pandecalidad.com/pio-baroja-escritor-con-mucha-miga>
- Ritzer, G. (2011). *Sociological Theory*, New York: The McGraw-Hill Companies, Eighth Edition.
- Ritzer, G. (2014). *Klasik Sosyoloji Kuramları* (H. Hülür, Çev.) Ankara: De Ki Basım Yayım.
- Sağır, A. (2016). Ölüm sosyolojisi bağlamında yemek, cenaze ve ölümün sofra pratikleri üzerine. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 20(1), 271-298.
<https://doi.org/10.20296/tsad.92248>
- Sağır, A. (2017). *Ölüm Sosyolojisi*. Ankara: Phoenix Yayınları.
- San Andrés Corral, J. (2021). De la resistencia artesanal a la lucha por la ciudadanía. Acción colectiva y sociabilidad socialista: las sociedades obreras en Guadalajara (1900-1909). *Sociología del Trabajo*, 98, ss. 25-41.
- Türk Dil Kurumu [TDK], (2022). <https://sozluk.gov.tr/>
Erişim Tarihi: 22.12.2024
- Uğur, S., vd. (Ed.) (2018). *Klasik Sosyoloji Tarihi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Viena Capellanes (2025) Artesanos desde 1873 Erişim Tarihi: 3.6.2025
<https://old.vienacapellanes.com/historia/artesanos-desde-1873/>

Extended Abstract

At the end of the 19th century a group of writers and thinkers who could not remain indifferent to both the economic and social problems of Spain following the defeat in the Spanish – American War and the loss of its last colonies with the Treaty of Paris in 1898 formed a literary community called the “Generation of 98”. Pío Baroja, is one of the leading writers of this literary movement. After the completion of his medical education, Baroja worked as a doctor in a village called Cestona for two years. However, he could not find what he was looking for either in the countryside or in medicine so he moved to Madrid, where he worked in his aunt’s bakery with his brother for six years. He made use of the observations he made there in his works. In this study, the interaction among the workers of two rival bakeries who accompany the hearse during the funeral of a master baker in Madrid, the capital of Spain, in the story “Los Panaderos” is examined within the scope of “social solidarity” by the French sociologist Emile Durkheim. “Los Panaderos” is one of the 35 stories in “Vidas Sombrías”, the first book by Pío Baroja published in 1900. In the analysis part of the study, some sections of the novel “La Busca” (1904), where the bakery was also used as a setting, have also been referred to. “La Busca” is the first book of the first trilogy called “La Lucha por la Vida” (*The Battle of Life*) by Pío Baroja, along with “Mala Hierba” (1904) and “Aurora Roja” (1905). Durkheim, who studied individual-society relationship, stated that a strong social solidarity should be formed in order to ensure the balance among individuals and between individuals and society. Durkheim divided societies into two as “primitive or traditional” and “modern”. Since in primitive societies, individuals who make up a society are expected to do everything on their own and each individual does their own job, primitive or traditional societies are societies based on similarity, where there is no division of labor and no differentiation is observed. The feelings and values of the individuals who make up a society are similar. Durkheim states that since no differentiation is observed in such self-sufficient societies with similar responsibilities, a common consciousness, which he calls collective consciousness, is formed, and he calls the resulting solidarity “mechanical solidarity”. With the advancement of science and technology and the increase in population, division of labor and differentiation began to be observed in societies. In places where division of labor has not yet developed, solidarity is still mechanical. Durkheim calls solidarity in modern societies where industrialization has developed and specialization has emerged as “organic solidarity”. As a result of specialization in modern societies, individuals have limited duties and responsibilities. The increase in population and the increase in communication among individuals also mean a transition from traditional society to modern society, and therefore from mechanical solidarity to organic solidarity. According to Durkheim, the increase in the division of labor will have positive

results in terms of the functioning of society and will provide social order by creating a peaceful unity.

This study examines the concept of social solidarity in the story of “Los Panaderos”, where workers in two rival bakeries accompany their master’s hearse to the cemetery, and their coming together around the theme of death, which is a social phenomenon. According to Durkheim, ceremonies around death are places where sociality is experienced at the highest level. In particular, the meals given after death position the phenomenon of death in the social sphere. The fact that the characters in the story work in the bakery sector indicates the division of labor and specialization in society, thus a modern society rather than a traditional one, and therefore organic solidarity. In the story set in Madrid, Baroja reflects the rich and colorful mosaic of Spain with bakery workers coming to Madrid from all over Spain and even from neighboring countries to attain better living conditions. This difference and richness in culture can also be observed in the nicknames of the workers, in their choice of words, and the language patterns they use during the meal shared after the burial. The depiction of the hearse in which the bakery workers carry the body, their clothes and physical appearance reflect the harsh economic and working conditions they are in. In the depiction of the hearse and the coachman, a comparison of the rich and the poor has been made, and the social class of the deceased and the cortege accompanying the hearse is indirectly expressed. Death, which is both an individual and societal phenomenon, also emphasizes the differences between classes. At the end of an emotionally difficult day, the bakery workers return to their jobs to continue their shifts where they have left off. The social structure interrupted by the phenomenon of death has been rebuilt and solidarity has contributed to the continuity of the social order. Death, which is a social process, has ensured social integrity.

The work reflects the observations Pío Baroja made in the bakery sector and among the bakery workers during the six years he ran his aunt’s bakery in Madrid, and thus bears autobiographical traces from Baroja’s own life. As can be seen, social solidarity contributes to overcoming the feeling of deprivation caused by the loss of the individual in the face of events such as death, which interrupts the flow of daily life and negatively affect society. It also ensures the society’s transition to daily life and the continuation of social order.